

Det blir alltfler taskiga halvproffs i politiken

| av Per Heister

Våra folkvalda blir allt mindre representativa för oss väljare. De är i växande utsträckning försörjda av politiken i stället för förtroendemän för det arbetande folket. Tar vi bort politiska sammanträden på dagtid och ersättning för förlorad arbetsinkomst blir det genast bättre.

Av region Skånes 149 fullmäktigeledamöter kan 34 klassas som privatanställda, 39 definieras som heltidspolitiker och de resterande 76 är antingen offentligtanställda, pensionärer eller studerande.

Av de 39 heltidspolitikerna – här ingår några partianställda och någon ombudsman på hyresgäströrelsen – är 13 regionråd medan flertalet är kommunalråd i hemkommunen.

HINNER DE MED JOBBET?

Men hur många av de 110 fritidspolitikerna hinner sköta sitt civila jobb vid sidan av politiken? Fullmäktige sammanträder cirka 10 gånger om året och partigrupperna samlas för arvoderade förmöten lika många gånger om året. Här försvinner således 20 arbetsdagar – eller fyra arbetsveckor – för fritidspolitikern.

Dessutom måste ju olika nämnder och styrelser fyllas med ledamöter. Regionens olika sjukvårdsdistrikt och diverse övriga beredningsorgan kräver att de alla tar på sig uppdrag som ordförande, vice ordförande, andra vice ordförande eller som vanlig ledamot. 19 sådana uppdrag är så omfattande att de har fasta arvoden på mellan 88 000 och 132 000 kronor. Till dessa ersättningar skall läggas sammanträdesarvoden som uppgår till 738 kr för halvdag och 996 för heldagssammanträde. Det blir snabbt ytterligare 10–20 000 kronor per år.

Ytterligare fem tar på sig uppdrag som ger 18 450 kr/månad, det vill säga 221 400 per år. En arvoderas med 177 000 kr/år. Ordföranden i NV Skånes sjukvårdsdistrikt arvoderas med 265 000 kr/år. För dessa utgår inga sammanträdesarvoden när de sammanträder inom sitt ansvarsområde.

Det stora flertalet ledamöter har sin bas i den egna kommunen. Några av dem som presenterar sig som byggnadsarbetare, tandläkare och läkare – och som jag räknat som privatanställda ovan – är i själva verket hårt belagda med uppdrag i kommunfullmäktige och nämnder. Någon är dessutom pensionerad från riksdagen och kan ägna sig helt åt politiken utan att behöva arbeta för brödfödan.

Jag har mer av en slump tagit region Skåne som exempel. Inte för att det är särskilt illa där utan faktiskt för att regionens hemsida presenterar ledamöterna med titlar – de flesta i alla fall – och för att arvodesreglementet var enkelt att komma åt. (Det är för övrigt anmärkningsvärt hur uselt kommunernas hemsidor presenterar sina styrande församlingar och ingen av de jag letade på berättade om arvoden.)

Det skall också sägas att andelen heltidspolitiker naturligtvis är större i landsting och regioner än i kommunerna eftersom det ofta anses viktigt att tunga kommunalgubbar möts i landstinget. Arvoden är naturligtvis också högre i

landsting och större kommuner än i små kommuner som Höör och Norberg.

Det är klart att det behövs heltidsarvoderade politiker i såväl regioner, som landsting och kommuner. Hur många kan man säkert diskutera men i sådana gigantiska förvaltningar som det ofta handlar om behöver de folkvalda ordentligt med tid för att kunna ha kontroll och insyn i verksamheten. Det är självklart ett demokratiskt problem att bara några få representanter för väljarna har en chans att sätta sig in i den verksamhet de alla styr över men det är inte ämnet för den här artikeln.

För att undvika onödiga missförstånd kanske det är lika bra att nu också fästa på papper att jag tror det är

”...hur många av de 110 fritidspolitikerna hinner sköta sitt jobb?”

väldigt få som blir fritidspolitiker för att det ger arvodet. Jag tror att nästan alla gör det för att de vill påverka samhällsutvecklingen men kanske också för att ta ett ansvar. Och för de allra flesta fortsätter det att vara huvudsaken i det politiska engagemanget.

ALLTFLER BLIR PROFFS

Här skall i stället diskuteras det demokratiska problemet med att allt fler fritidspolitiker faktiskt blir deltid- och ibland heltidsproffs i politiken utan att det var meningen. Och att allt färre kan vara fritidspolitiker.

Problemen är två:

De som upphör att vara entusiastiska lekmän och blir beroende av politiken för sin försörjning.

De som inte kan ta så mycket tid som de övriga eftersom de då inte kan sköta sitt arbete.

Jag tror att det är två sidor av samma mynt.

De som blir beroende av politiken utgör det största problemet. Den ordförande i en relativt liten nämnd i region Skåne – eller i var och av landets knappt tre hundra kommuner och tjugotalet landsting – som får ett månadsarvode om 7 380 kronor får också ersättning för förlorad arbetsförtjänst. I region Skåne kan man få upp till 7,5 basbelopp i ersättning för förlorad arbetsinkomst – det är 276 000 kr/år.

Det betyder att arvodet på 7 380 tillsammans med sammanträdesarvodet från regionfullmäktige, gruppmöten samt möten i den aktuella nämnden på minst 2 500 kronor i månaden skall läggas ovanpå lönen. Det kommunala arvodet blir alltså en löneförhöjning på 10 000 kr i månaden i det här fallet.

Det är lätt hänt att det blir några ytterligare uppdrag och några ytterligare arvoden. Och rätt många fritidspolitiker har högre arvoden än så.

För att göra rätt för 10 000 kr/månad i arvoden bör man ju sätta av så mycket tid att det nog får anses gå en arbetsdag i veckan förutom kvällar och helger. Kanske behöver till och med två dagar i veckan avsättas till de politiska uppdragen om de är så väl arvoderade. I det närmaste halvproffs i politiken alltså.

Ordförandena i Stockholms 21 stadsdelsnämnder har 13 000 kronor i månadsarvode och det måste räknas som minst två arbetsdagar – det vore naturligtvis helt orimligt att ersättning med 13 000 kronor motsvara enbart en arbetsdag i veckan – det skulle ju omsatt i heltid bli 65 000 kronor i månadslön.

Hur går det för den som är borta från jobbet en dag eller två i veckan? I offentlig sektor brukar det tyvärr ofta vara enkelt att vara borta. Det är ju bara att sätta in någon annan på den tiden. För arbetsledningen i offent-

lig verksamhet är medarbetarna alltför ofta utbytbara. Om en lärare är borta tisdagar för politiska uppdrag är det ju bara att sätta dit en vikarie. Samma sak gäller för poliser och sjukvårdspersonal.

I privat verksamhet finns naturligtvis också fortfarande löpandebandproduktion men den blir alltmer ovanlig. Särskilda kompetenser utvecklas och efterfrågas i allt högre tempo. Och den särskilda kompetensen kan inte ersättas en dag i veckan eller två. Privata företag kan inte slarva med produktionen eller missköta sina kunder och hänvisa till att Kalle och Lisa tyvärr var borta i slutet av förra veckan för att det var budgetting. Då förlorar företaget sina kunder. Och Lisa och Kalle förlorar jobbet.

SAMMANTRÄDEN PÅ DAGTID

Villkoren för fritidspolitiken förändras också på annat sätt än att det blir arvoderat. Det blir alltmer sammanträden på dagarna. Det brukar i högstämde sammanhang hävdas att man inte orkar gå på sammanträden på kvällstid efter en lång dag på jobbet och att det tar för mycket

kraft från familjeliv att behöva vara borta en eller ett par kvällar i veckan. Och så är det säkert. Kan man få full lön och arvode därtill är det skönt att slippa ta kvällarna i anspråk. De går nog till en del åt för partimöten ändå.

Det blir mer demokratiskt om alla har tid att gå på politiska sammanträden brukar det heta. Och så blir det dagtid med full ersättning och arvode.

En grupp som säkert driver på för dagsammanträden är alla de heltidsarvoderade. Och de berörda kommunaltjänstemännen. De håller ju på med politik hela dagarna och tvingas sedan gå på möten med fritidspolitiker på kvällarna. Det lockar att lägga kommunfullmäktiges sammanträden på dagtid, och kommunstyrelsen och dess arbetsutskott. Och alla de andra nämnder och organ där kommunalrådet och tjänstemännen förväntas vara med.

Så sitter vi då med fritidspolitiker som har hyggliga extraknäck i sina uppdrag och utför dem på dagarna i stället för att sköta sina jobb.

Det säger sig självt att de blir allt mindre efterfrågade på sina arbeten, kommer efter i karriären och får det relativt sämre. De privatanställda märker detta tydligare – där räknas inte lönen upp efter tjänsteår utan efter prestation – och drar sig i allt större utsträckning ur. Om de alls kommer in från början.

I region Skånes fullmäktige är redan nu mindre än 25 procent privatanställda och många av dem är sällan på jobbet.

”Sammanträden med folkvalda på kommunal- och landstingsnivå bör förbjudas på dagtid.”

Så sitter vi då med fritidspolitiker som har hyggliga extraknäck i sina uppdrag och utför dem på dagarna i stället för att sköta sina jobb.

DE SOM INTE TRIVS PÅ JOBBET

Kvar kommer vi att sitta med förtroendevalda som flyr till nämnder och styrelser för att de inte trivs på jobbet eller inte behövs och för att de är beroende av inkomsterna av politiken som extraknäck. Och studenter och pensionärer som kan planera sin tid och för vilka uppdragen – utan ersättning för förlorad arbetsförtjänst – ger ett hyggligt tillskott i kassan.

Och tillskottet i kassan som ersättningen till fritidspolitiker ger är ett ytterligare demokratiskt problem. För den som har 100 000 kronor i tillskott – och det är alltså inte ovanligt – blir frågan om omval naturligtvis inte bara en fråga om möjlighet att förbättra samhället. Det blir ju en ekonomisk katastrof om valet går dåligt eller gruppledningen inte uppskattar det arbete man utför. Omval till samma uppdrag eller lika välarvoderade blir ett överlevnadsvillkor.

Och självfallet behöver det inte vara ett extraknäck som ger bortåt 10 000 i månaden. De allra flesta skulle bli beroende också av extraknäck på 2–3 000.

Fritidspolitiker med så tung uppdragsportfölj att det börjar närma sig heltidsuppdrag, utan att han eller hon valts till det, är särskilt besvärliga. De saknar trygghetssystem och om inte deras partikamrater är helt hjärtlösa får de uppdrag som plockas ihop så att de skall göra det möjligt att leva på dem. Och innehållet eller deras förmåga att sköta dem blir andrahandskrav.

Heltidspolitiker har och bör ha fallskärmar som gör att de kan bytas ut eller kan leva även efter att de förlorat val.

Det brukar inte skrivas om det men alla som varit aktiva i politiska partier vet att möjligheterna att betala amorteringarna på huset ofta är ett lika tungt argument som önskan att göra en insats när nämnduppdrag skall återbesättas.

I USA är det en samhällelig plikt att engagera sig. Den som är framgångsrik i sin civila gärning anses skyldig att göra en insats för samhället, i politiken, i välgörenhet, i kyrkan eller pro bono i sitt civila arbete. Amerikanska företag uppmanar som regel sina anställda att engagera sig.

Så är det inte i Sverige men länge ansågs det nog som en samhällelig skyldighet att engagera sig som förtroendevald. Detta håller nu på att förbytas i sin motsats. Privatanställda flyr från engagemang i politiken eftersom det kräver så mycket arbetstid att det inte går att förena med en framgångsrik karriär på jobbet. Och arbetsgivarna undviker att anställa politiskt aktiva...

FRITIDSPOLITIK PÅ FRITIDEN

Vill vi ha det så? Vill vi ha ett negativt urval av förtroendevalda? Vill vi ha företrädare som tvingas bli lojala med systemet i rädsla för att annars inte bli omvalda?

Alla som håller på med politik, på alla nivåer, vet att det är så här. En del bryr sig säkert inte om det men många grubblar mycket över hur det kan bli bättre.

Det finns ingen enkel lösning, men det finns flera vägar som måste beträdas: Den politiska sektorn måste minskas så att den kan överblickas och styras. Det kräver decentralisering av beslut till allt lägre nivåer till allt mindre byråkratier – kanske kan en del byråkratier därmed avvecklas helt.

Fritidspolitiker måste, vidare, återgå till att vara fritidspolitiker. Sammanträden med folkvalda på kommun- och landstingsnivå bör förbjudas på dagtid.

De poster som kräver heltidspolitiker bör definieras bättre och kanske skall de väljas genom personval. Men det måste göras tydlig åtskillnad mellan heltidsuppdrag och fritidsuppdrag.

Om inget görs kommer våra fritidspolitiker snart att förtjäna det förakt som ibland träder fram. Vi är inte där ännu men det är hög tid att vi tar tag i detta grundläggande demokratiska problem.

PS

Jag har haft uppdrag – och arvoden – i Hälso- och sjukvårdsnämnd, som suppleant i landstinget, som nämnd ordförande, ledamot av kommunstyrelse och kommunfullmäktige.

Per Heister (pheister@europarl.eu.int) är redaktör för Svensk Tidskrift.